

BOSNA MECMUASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Ahmet AYDIN¹

Özet

Osmanlı Devleti'ndeki basın hayatı incelendiğinde, II. Abdülhamit Dönemi'nin (1876-1909) çok önemli bir konuma sahip olduğu görülür. Çünkü bu dönemde basın-yayın sansüre uğramış, birçok dergi ve gazete kapatılmıştır. İşte bu dönemde basın hayatına başlayan ve çok kısa bir süre hayatta kalan bir gazeteyi inceleyeceğiz: Bosna Mecmuası.

Bosna Mecmuası, Ekim 1908 tarihinde iki sayı olarak çıkan bir gazetedir. İstanbul'da basılmış ve tamamı Osmanlıca'dır. Gazetenin imtiyaz sahibi Bosnalı Mehmed Nureddin'dir.

Bu çalışmada Bosna Mecmuası'nı tanıttık ve onun gözüyle Osmanlı'yı ve Balkanları inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Bosna Mecmuası, Osmanlı Devleti, Balkanlar, Basın-Yayın

AN EVALUATION OF THE 'BOSNA MECMUASI'

Abstract

When examined the press life of the Ottoman Empire, II. Abdulhamid Period (1876-1909) is viewed as having a very important position. Because, in this period, media have suffered with censorship and many magazines and newspapers have been closed. Here, we will examine a newspaper which began its press life in this period but lasted a very short duration: Bosna Mecmuası.

Bosna Mecmuası is a newspaper which published as two numbers in October 1908. It was printed in Istanbul and the publication language was Ottoman Turkish. Publisher of the newspaper is Bosnian Mehmed Nureddin.

In this study, we will introduce the 'Bosna Mecmuası' and examine the Ottoman and the Balkans through his eyes.

Keywords: Bosna Mecmuası, The Ottoman Empire, The Balkans, Media.

¹ Arş. Gör. , Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ahmetaydin2727@gmail.com

Giriş

II. Abdülhamit yönetiminin başladığı 1876 yılından, ikinci Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 yılına kadar ülkemizde basın sıkı bir sansüre tabi tutulmuş ve bu dönemde yayınlanan tüm gazete ve dergiler ağır yaptırımlar altında bırakılmıştır. Bu sebepten dolayı birçok gazete kapatılmış ve yazarlar sürgüne gönderilmiştir.

“Bu dönemin başlıca özelliği basının halk kitleleri üzerinde ve hükümet çevrelerinde etkisinin artmasıdır. Birçok aydın sürgüne gitmekle beraber, basın, halkın günlük hayatı ile yakından ilgilenmeye başlamıştır.”²

“Bu dönemde yaşanan, bizzat basının kendisinden kaynaklanan ve basın özgürlüğünü en az siyasi iktidardan gelebilecek kısıtlamalar kadar tehdit eden bir diğer olumsuzluk ise bazı gazetelerin, devletten sağladıkları çıkarlara bağlı olarak padişahın istekleri doğrultusunda yayın yapmaları oldu. Benzer şekilde, dış basında padişah aleyhine yazı yazılmasının önüne geçebilmek için de bu gazetelerden bazılarında maddi çıkar sağlanması yoluna gidildi.”³

Başlangıçta basın ile iyi geçinmeye çalışan II. Abdülhamit, onu istediği gibi yönlendiremeyince basının ve tüm basın yanlılarının amansız bir düşmanı haline gelmiştir. Sadece basının değil aynı zamanda tüm aydın kesimin de O'na büyük bir tepkisi vardı ve bir an önce bu durumun değiştirilmesi gerekiyordu. Bu mevzuda yapılması gereken tek şey vardı: O'nu tahttan indirmek. Bunu bir süre daha yapamadılar fakat padişahı II. Meşrutiyet'i ilan etmeye mecbur bıraktılar.

Otuz üç yıllık yönetimi süresi boyunca gittikçe sertleşen bir sansür hüküm sürdüren ve her şeyi kendi insiyatifleri altında tutan padişahın, aslında yönetimde bir dahi olduğu toprak kayıplarının başladığı zaman çok net bir şekilde anlaşılacaktı. “Gerçek şu ki, II. Abdülhamit basının gücünün farkında olan bir padişaktır. Fransız ihtilalinin alt yapısını oluşturan basının gücü değil miydi? Avrupa, basının etkisiyle çağ değişmişti. II. Abdülhamit tüm bu tarihi gerçeklerin bilincinde idi.”⁴

II. Meşrutiyet Dönemi Basını

24 Temmuz 1908'de İstanbul gazetelerinde çıkan dört satırlık resmi bildiri, Meşrutiyet'in yeniden ilan edildiğini ve 1876 Anayasası'na göre seçimlerin yapılacağını açıklıyordu. Bu haber İstanbul'da büyük bir coşku yarattı.

² M. Nuri İnuğur, Basın ve Yayın Tarihi, Der Yayınları, İstanbul, 2005, s.305

³ Hıfzı Topuz, Türk Basın Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, s.40-44

⁴ Fatmagül Demirel, II. Abdülhamit Döneminde Sansür, Bağlam Yay., s. 48

“25 Temmuz 1908 sabahı gazeteler yıllardan beri ilk olarak sansürsüz çıktı. Sansürün kaldırıldığı 24 Temmuz günü Cumhuriyetten sonra “Basın Bayramı” olarak kabul edildi. Hatta 10 paraya satılan İkdam’ın o gün karaborsaya düştüğü ve yarım liraya satıldığı söylenir.”⁵

Tanın gazetesi başyazarı Hüseyin Cahit anılarında, Meşrutiyet’in ilanı ile ilgili basında çıkan haberleri şu şekilde anlatıyor:

“24 Temmuz 1908. Gazetenin başında ufak bir devlet bildirisi. Anayasanın (Kanun-u Esasi) yeniden uygulanması konusunda padişah buyruğu çıktığını bildiriyor. Gözlerime inanamıyorum. Meşrutiyet mi oldu? Millet Meclisi mi açılacaktı? Abdülhamit yönetimi son mu buluyordu? Gazeteyi merakla, coşkuyla gözden geçirdim: hiçbir değişiklik yok. Bir gün önceki gazetelerin aynı, boş, kuru, sahte, cansız bir edebiyat.”⁶

Oluşan özgürlük ortamında yıllarca söylenemeyen şeyler söylenmiş, hissedilen duygular açıkça yazıya geçirilmiştir. Yeni bir dönem başlamıştır. Yıllardan beri düşündüklerini yazamamış olanlar, yeni gazeteler çıkarmaya başlamışlardır. “İlk iki ay içerisinde 200’ün üstünde gazete imtiyazı alındı ve gazete tirajları 2.000’den 50.000’e kadar yükseldi.”⁷

İlk günlerin anarşisi içinde, eski nizam ve kanunların bir çoğu fiilen uygulanamaz duruma gelmiştir. Bu anarşi ortamından yararlanmak isteyen birçok kişi, basınla ilgisi olsun olmasın, gazete ve mecmua imtiyazı almıştır. Zira o zamana kadar gazete çıkarmak için bin bir türlü sorgudan geçmek gerekirken, artık Matbuat Müdürlüğü’ne bir dilekçe vermek, gazete imtiyazı için yeterli oluyordu.

İkinci Meşrutiyet Döneminde imtiyaz alınan bu gazetelerin büyük bir kısmı çok fazla yaşamamıştır. Hatta içlerinde bir sayı çıkanlar bile bulunmamaktadır. Bir kısmı ise, imtiyaz alınmasına rağmen yayın hayatına başlayamamıştır. İşte biz II. Meşrutiyet’ten hemen sonra yayın hayatına başlayan, kısa ömürlü gazetelerden biri olan “Bosna” isimli gazeteyi değerlendireceğiz.

Bosna Mecmuası

Bosna Mecmuası, ilk olarak 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908)⁸ günü, “ Şimdilik haftada bir Cumartesi günleri neşrolunur.”⁹ ser levhasıyla yayın hayatına başlamıştır.

⁵ Hıfzı Topuz, a.g.e, s.82

⁶ Hüseyin Cahit Yalçın, Siyasal Anılar, İstanbul, 1976, s. 3

⁷ Servet İskit, Matbuat Rejimleri, İstanbul, 1939, s.76-77

⁸ Gazetenin her iki sayısında da Hicri takvim yanlış verildiği için Hicri tarih girilmemiştir.

İki sayısı¹⁰ mevcut olan gazetenin, imtiyaz sahibi ve yazarı Bosnalı Mehmed Nureddin'dir. (Gazetede yazıların çoğu kendisine aittir.) Kendisiyle ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır. Fakat ser-muharriri Lutfi'nin çeşitli gazetelerde de yazarlık ve başyazarlık yaptığı bilinmektedir.¹¹ Gazetenin mesul müdürü Gosniyeli¹² Osman Halil'dir. "Bosna" gazetesi, II. Meşrutiyet döneminin diğer gazeteleriyle kıyaslandığında, iki sayılık ömrü ile ortalamanın hayli altında kalmaktadır.

Bosna Mecmuası, 27x38,5 cm ebatlarındadır ve her bir sayısı dört sayfa olmak üzere yayımlanmıştır. Her sayfa üç sütundan oluşmaktadır ve gazetenin tamamı Osmanlıca'dır.

Bosna'nın başlık klîşe yazısı iki sayıda da aynı şekilde bulunmaktadır. Hem Hicri, hem de Rumi tarihler gazetede yer almaktadır. Yalnız Hicri olarak verilen "6 Şevval 1226" tarihi ile "18 Teşrinievvel 1324" tarihi birbiri ile uyuşmamaktadır. Hicri takvim yanlış verilmiştir ve bu yanlışlık iki sayıda da aynı şekildedir. Asıl tarih 1326 olacaktır. Ayrıca ser levhanın sağ ve sol taraflarında abonelik işlemleri, ilanlar vb. konularla ilgili çeşitli bilgiler yer almaktadır. "Nüshası 10 paradır." ibaresi de yine başlığın her iki yanında bulunmaktadır.

Başlığın hemen altında "Meşrutiyet ve selâmet-i vatana ve menafi-i 'umumiyyeye müteallik evrak u mükâtibe sahifelerimiz açıktır." cümlesi yer alır. Yani; "sayfalarımız, meşrutiyet ve vatanın selameti hakkında olan ve halka faydalı bilgiler içeren, evrak ve mektuplara da açıktır", denmektedir. Gazete İstanbul'da, Matbaa-i Kütüphane-i Cihan'da yayıma hazırlanmıştır.

Gazetenin içeriği ile ilgili bilgi verecek olursak; iki gazetenin de tamamı incelendiğinde yazıların çoğunun gazetenin imtiyaz sahibi olan Bosnalı Mehmed Nureddin'e ait olduğu göze çarpmaktadır. Daha özele incek olursak, birinci sayıdaki yazıların hepsi kendisi tarafından yazılmıştır. Ancak ikinci sayıda yazarın yanında üç farklı kişi daha katılır.¹³

İsminden de anlaşılacağı üzere gazetenin büyük bir kısmı Bosna-Hersek'in durumunu ifade eden yazılardan oluşur. Osmanlı Devleti'nin iç ve dış siyasetiyle ilgili konular, bunun dışında farklı türden yazışmaların yer aldığı yazılar gazetenin içeriğini oluşturmaktadır.

⁹ Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.1

¹⁰ İstanbul'daki Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Kataloğu ve Ankara'daki Milli Kütüphane Kataloğu incelendiğinde elde sadece iki adet gazetenin olduğu görülecektir. S. Öztürk-A. Hacıismailoğlu-M. Hızarcı, Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Süreli Yayınlar Kataloğu, İstanbul, 1996, s. 62-Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu (1. Cilt), Milli Kütüphane Başkanlığı Yay., Ankara, 1987, s. 33

¹¹ "Hulasat ül-efkâr, Medeniyet, Müstakil Gazete, Son Telgraf, Vakit yahut mürebb-i mukadderat" gibi gazetelerde çeşitli görevlerde bulunmuştur. Bkz. Hasan Duman, Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928) (2. Cilt), Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, 2000, s. 1009

¹² Günümüzde böyle bir şehir ismine rastlanmamakla birlikte, Kosova'nın İpek şehri sınırları içerisinde bulunduğu tahmin edilmektedir. Bkz. Emine Ö. Evered, Empire and Education Under the Ottomans, s.84

¹³ Bu isimler; Kollucalı Abdülaziz, İbrahim Halil ve Mehmed Cemil'dir.

Yayın Gayesi

Gazetenin 18 Teşrinievvel 1324 tarihli nüshasının giriş kısmında yayın gayesi şu şekilde belirtilmiştir:

İfâde-i Mahsusa

“Vatan ve millete hizmet etmek maksad-ı hayr-ı mürsediyle kadd-ı münhâde-i ‘âlem-i matbuat olan ‘Bosna’ mübtedilikle beraber her türlü nevâkıs-ı münderecatına ehemmiyet vermeyerek hulusiyet ü efkâr-ı vatanperverânesine rağmen bugün intişar ediyor.

Kârîn-i kerem, evlâd-ı vatan bilirlir ki meydan-ı marifette hatve-i ibtidaiye-i noksandan, hatadan müberra değildir ve olamaz işte: Buna binaendir ki bugün ‘Bosna’ arz-ı itizar ve temenni-i affederek Bosna’ya olan münasebet ve merbutiyet-i hususiyesi hasebiyle ikinci nüshasından itibaren gayet mühim münderecat ile kârîn-i keremi memnun edeceğini kaviyyen vaad ve ümid eyler. Cenâb-ı Hâk hulsumuza tevfikini refik etsin.”¹⁴

Görüldüğü üzere gazetenin çıkış amacını vatana ve millete hizmet etmek olarak açıklayan yazar, içerikteki her türlü eksikliğe rağmen gazetenin çıktığını ifade etmektedir. Bu işi yaparken bazı hatalarının olacağını ve muharririn okuyucularından bu kusurlarını affetmelerini rica etmektedir. Bosna'nın içinde bulunduğu durumun çok hassas olduğu ve gazetenin ikinci sayısından itibaren bu konulara da değinileceği ifade edilmiştir.

1. Gazetenin İçeriği

a. **Bosna-Hersek**

Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet ilan edilince Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bu gelişmeden tedirgin olmuştu. Bosna-Hersek hukuken Osmanlı Devletine bağlı olduğu için Meclis-i Mebusan'a buradan da milletvekili seçilebilecekti. Böylece Bosna-Hersek'in Osmanlı Devleti ile bağları daha da kuvvetlenecekti. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Almanya'nın onayını aldıktan sonra, 5 Ekim 1908'de Bosna-Hersek'i ilhak ettiğini Berlin Antlaşması'nda imzası bulunan devletlere ve Osmanlı Devleti'ne bildirdi. Babıâli, Bosna-Hersek'in ilhak kararına büyük tepki gösterdi; ancak Avrupa devletlerinin tutumu karşısında yalnız kaldığını anlayınca barış yolunu seçmeye mecbur kaldı. 26 Şubat 1909'da yapılan bir antlaşma ile Bosna-Hersek'i, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na terk etti. Bu suretle, Osmanlı Devleti fiilen elinden çıkan Bosna-Hersek'i hukuken de kaybetmiş oldu.

Bu gelişmelerin yaşandığı dönemde basın hayatına atılan *Bosna* gazetesinin, bu olaylara karşı tarafsız kalması düşünülemezdi. Zaten gazetenin çıkış amacında da bu konulardan bahsedilir. Kendisi de bir Bosna vatandaşı olan Mehmed Nureddin, iki sayıda da

¹⁴ Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.1

“Bosna-Hersek” başlığı altında yazdığı makalelerde Bosna’nın ve Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu durumu anlatmıştır:

“Bugün ‘âlem-i İslâm ve bil-husus bütün Osmanlılar hatta Avrupa efkâr-ı umumiyesi bile Bosna-Hersek’in meselesiyle iştilal etmektedir. Ah! Zavallı Bosna! O da o zengin ve milyonlarca nüfusu hâvi-i katîât ve vâsi-i âyâlatımız ki onun muazzez, mukaddes vatan hemşireleri gibi kabus-ı istilâ-i nâ-revanın mahkumiyetine masumane peyrev olmuştur.

Vatanımıza hâkimane, zalimane arız olan bu istilalara, bu tehlikelere nihayet verebilecek tedâbir-i lâzımaya ve tarik-i terakki ve tealiye tevessül etmek şöyle dursun mütemadiyen aks-i cehtü’l-nizam olunmuş ve olunmakta idi.”¹⁵

Bosna, Osmanlı İmparatorluğu için hem coğrafik hem de etnik yapı olarak çok önemli bir konuma sahiptir. Geçmişe bakıldığında; Osmanlı Devleti’nin nasıl büyük bir imparatorluk haline geldiği ve Boşnakların Osmanlılara ne derece muhabbet duydukları şu cümlelerle ifade edilmiştir:

“Maziye doğru irca-ı nazar edersek görüyoruz ki: Necib Osmanlılar! Her sancağı altında adalet, müsavat sayesinde değil midir ki küçük bir aşiretten İskender-i kebirin fevkinde fakat Roma İmparatorları’ndan “Julyüs Sezar-Agustus”un şevket ve kuvvetine muadil bir devlet kuvve-i şekime çıkardılar.

Hukuk ve menafimizi kemal-i cedit ve metanetle müdafaya çalışacakları gibi haysiyetimizi kesredebilecek her türlü şaibe-i teşebbüsattan tevki eden hakları şüphe edebilemez. Bosna ahali-i İslamiyesine gelince: Onlar da dindaş ve kardeşleri bulunan Osmanlılara gayr-ı kabul-u tezelzül bir esas ile merbuturlar. Hatta denilebilir ki: Boşnaklar kadar Osmanlıları perestiş derecesinde seven bir kavim tasavvur olunamaz zira beş yüz senelik vaka-i tarihiye bunu pek ala isabet ediyor.

Avusturya’nın Bosna- Hersek’i işgalinden sonra şu otuz sene zarfında Osmanlılara olan fert ü muhabbet ve rabîta-i İslamiyetleri sebebiyle yüz bini mütecaviz Boşnak aileleri meskat-ı re’slerini, mülk ve mallarını terk ederek envai sefalet ve perişanlığı ihtiyarıyla Osmanlı toprağına hırz-ı canla hicret eylemiştir. Onun için Boşnakların Osmanlılara karşı muhabbet ve merbutiyetlerini hiçbir kuvvet, hiçbir tedbir kesredemez.”¹⁶

Hal böyle iken işgal altında olan Bosna halkının durumu ise daha vahimdir. Bir yandan Sırplar, bir yandan da Avusturya Hükümeti’nin baskıları giderek artmaktadır. Sırplar, Bosnalı Müslümanların topraklarını almak için onların canlarına ve mallarına kastetmeye başlamışlardır. Bu durumda ise Osmanlı Devleti’nin elinden onların mallarını boykot etmekten başka hiçbir şey gelmemektedir.

“Şöyle ki: Bosna ehl-i İslamiye’sinin emlakında çiftçi saffetiyle bulunan zera güruhu Müslümanların hicret-i umumiyelerini sabırsızlıkla beklerler, beklerler de bu muhacereti müdebbirane, fakat ibliskarane teşvikaniyle teşdid bile ederler.

Çünkü Bosna ehl-i müselmanının ihracına muvaffak olurlarsa o kıymetdar emlakın üstünde cüzi bir bedel mukabilinde konmak isterler.

Bu zera güruhu her türlü fırıldak çeviriyorlar hatta Müslümanların Bosna’da oturmaları becasız olduğunu ve bundan sonra din, ırz ve namusları daire-i emniyetten hüruc

¹⁵ Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.1

¹⁶ Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.1-2

olduğunu ve hayatlarını büyük bir tehlikede bulunduğunu ehl-i müselmaya telkin ve bu gibi işfaata devam ederek bir taraftan da imparatora ve kabineye karşı hamle olarak el-hasıl-ı keyfiyetini hırz-ı canla alkışladıklarına dair telgraflar yağdırıyorlar.”¹⁷

“Memalik-i Osmaniye’de Avusturya ve Bulgaristan emtiasına karşı boykotaja devam olunuyor.”¹⁸

Gazetede dönemin padişahlığını yapan II. Abdülhamit’in basın ve idarede uyguladığı baskı politikası her fırsatta dile getirilmeye çalışılmış ve yazılan makalelerin birçoğunda bu konuya sık sık yer verilmiştir:

“Yalnız otuz, kırk değil belki yüz seneyi müteceviz bir zamandan beri mutlakiyet suretiyle imtidad eden istibdadın sırf menfaat-i şahsiyeden mütevellid saika-i su-i idarenin neticesi şu pak, masum vatan-ı meşum bir mukassıma ile mahkum eylemiştir.

Bu mezalim istibdadın yüzünden amik bir seviye-i zulmet içinde adeta siyahlara bürünüp inleyerek gözleri bayağı yumulmuş, elleri zincirbend olmuş, beyinleri kesif bir tabaka-i gubarin altında uyuşmuş velhasıl her cihetle kuvve-i maneviye ve maddiyesi kırılmış olan Osmanlı milleti!

İdare-i sabıkanın meskenetinden, vukufsuzluğundan münasebetsiz her esenden bil-istifade Avrupa devletleri bütüün ihtirasat-ı menfaat pürsitanesi daima bir mesele-i salibiyyet şekl ü suretiyle ortaya sürerek ıslahat nam müstearıyla haklı, haksız müdahalelerini tecavüzane aleyhimize, hukuk-u hükümrânımıza yürütüp bizi yordular, ziyan eylediler. Fakat idaremiz de bu hale tamamiyle müsait idi.”¹⁹

Tüm bu olup bitenleri göz önüne alarak yazar halka sükûneti, tedbirli olmayı ve topraklarını terk etmemeleri gerektiğini tavsiye etmiştir:

“Bosna ahali-i islamiyesi buna katiyen aldanmamalı, düşmanlarının entrikalarına murailerin kizb ü tehditlerine karşı gafil olmamaları ve kani olsunlar ki: Akdi mensur olan konferansta gerek Hükümet-i Osmaniye ve gerek Osmanlı milleti onların hukukunu son dereceye kadar müdafa edecekleri tabiidir. Binaenaleyh Boşnak kardeşlerimize muhacereti değil basireti, ciddiyeti ve i’tidali tavsiye ederiz.”²⁰

“Şimdi Bosna ahali-i İslamiyesi otuz sene evvelki hal-i perişanilerini edip de hicrete koyulmak ve yahut tesvilat-ı ahire taben Bosna’da muhal-i asayiş bir kıyama teşebbüs etmek intihar olacağından Boşnak kardeşlerimiz hukuklarını kanunen müdafaa etmelilerdir. Şunu da ilave edebiliriz ki hali hazırda Bosna Hersek ne vaziyet alırsa alsın onların Bosna’da otuz sene evvelkinden istikballeri daha parlak olacağı muhakkaktır. Çünkü devlet-i Osmaniye istibdat altında ezilmeyecek hürriyetle terakki edeceği azade-i kayd ve iştihtaktır. Binaenaleyh onların her sadasını, sada-ı mihaklarını Osmanlılar işitecekler ve her türlü muavenetlerini dariğ etmeyeceklerdir. Şimdi Bosna’daki Müslümanlara en lazım vahim bir şey var ise o da geçen nüshamızda söylediğimiz gibi itidal ve basiret-i tammede bulunmak ve asla muhacerete koyulmamaktır. Hatta mümkün olsa da memalik-i Osmaniye de bulunan bütüün Boşnak kardeşlerimiz vatan-ı asliyelerine avdet ederek mevkimizi o suretle na-hüküm eyleseler daha muvafık-ı maslahattır.”²¹

¹⁷ Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.2

¹⁸ Bosna, nr. 2, 25 Teşrinievvel 1324 (7 Kasım 1908), s.1

¹⁹ Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.1-2

²⁰ Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.2

²¹ Bosna, nr. 2, 25 Teşrinievvel 1324 (7 Kasım 1908), s.2

b. İç Siyaset ile İlgili Yazılar

On dokuzuncu yüzyıl ortalarında Tanzimat'la başlayan ve Osmanlı İmparatorluğu içinde gerçekleştirilmeye çalışılan çağdaşlaşma siyasal, hukuki, ekonomik ve kültürel alanlarda kimi aydın çevrelerin batıya yönelmesini sağlamıştır. Abdülhamit'in Rus savaşını öne sürerek, 1876'da gerçekleşen I. Meşrutiyeti rafa kaldırmasıyla 33 yıllık baskı yönetimi başlamıştır. Osmanlı Devleti, yirminci yüzyıla bu yönetim ile girmiştir.

Kimi aydınlar, bu yönetime son vermek ve meşrutiyeti yeniden uygulatmak istemiştir. Bu sebepten, 1889 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti kurulmuş ve bu kurum padişaha II. Meşrutiyeti ilan ettirmiştir.

Böyle bir dönemde yayımlanan Bosna Mecmuası'nda bu konuları görmek mümkündür; çünkü yönetimdeki baskı, basın üzerinde o kadar etkili olmuştur ki bir kelime yüzünden birçok gazete kapatılmıştır. Basın özgürlüğü geldikten sonra herkes, ülkenin durumu ile ilgili yazılar yazmaya ve sorunları açık bir şekilde dile getirmeye başlamıştır. Hatta "Siyasiyat" başlığı altında yazılan bir makalede ülkenin içindeki durum şu şekilde ele alınmıştır:

*"Biçare Osmanlılar şu hale şu hal-i pürmelâle karşı ne yapsınlar, ne yaparlar? Ne yapabilirlerdik. İnan u ihtiyarımız kahhar, bi-insaf, zalim, gaddar ellere teslim edildi. Her güne esbab-ı terakkimiz siyah mazlum perdelerle setr edilmişti. Muhabbet ü vataniye-i arzu-i ikbal-i millet kalplerimizde her kavimden, her milletten fazla cay-gir olduğu halde hassasız. Duygusuz, seğil, safiye, aciz bir millet kadar olsun vatanımızın tahliyesine çalışamadık. Çalıştırmadılar vatana hizmet namına şöyle bir kıyam edecek olsak derhal meşrutiyet canavarları insan şeklinde yetişirler. İşte o zaman mağaralar, zindanlar, makineler, kar-ı derya hepsi bizim; bizim içindir. Bunlar cehennem zebanileri kadar bi-emandır göz yaşımızı görmezler, feryatlarımızı işitmezler, enin-i muzdaribanemize ehemmiyet vermezlerdi. Biz böylece acıklı süzişli bir surette zincir-i esarete duçar-ı hüsrân, bedbaht olduk kaldık. İlmimiz irfanımız siyasetimiz, adaletimiz, sanayimiz, ticaretimiz hülâsa her şeyimiz günden güne tedenni günden güne tenzil ederek bedbaht olduk. <<Kaldık>> zavallı millet-i masume kimi kimden iştika etsin. Derdini kime anlatsın hükümet nazarında hakir, zelil olan bir millet hangi salâhiyetle müddei olabilir."*²²

İmparatorluğun bu halde olduğunu anlatan yazar, aynı yazıda ayrıca Meşrutiyet ve Genç Osmanlılar ile ilgili şu ifadelere yer vermiştir:

"Vakta ki bir sabah el-hayr-ı ali bütün Osmanlılara şaşefeza-i saltanat olarak hulul etti. İşte dem o demdir ki Avrupalıların efkâr-ı umumiyesine bir tereddüt, bir durgunluk arz oldu: gördüler ki (Hasta İnsan) bugün genç ve dinç olarak meydan-ı harite atılmış hukuk-u mağsube-i meşruesini neşr ü ilan ediyor. Bir müddet 'hayret hayret' dediler ve bu hayrete müteakkib karar verdiler ki hasta, hastalığıyla beraber vahşi zannolunan bu genç, dinç

²² Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.2

insanı.. bizi biz Osmanlıları bir kere daha hadde-i imtihandan geçirmek fakat bu sefer eman ile ezan ile irfan ile ve ulül husus ve vicdan ile hadde-i imtihandan geçirmek iktiza eyler.

İşte o zamandır ki önünde İngiltere olduğu halde Avrupalılar matbuatıyla beraber Osmanlılara karşı öteden beri reva gördükleri muamelat bed hevahaneye yeni Türkiye'nin, Genç Osmanlıların layık olduğunu itiraf ederek bütün hisleriyle Osmanlıların da alem-i siyasette kendilerine bir hasse-i haysiyet, bir mertebe-i milliyet, bir mevki-i ali ihraz etmiş olduklarına siyasete, bilhassa vicdanen kanaat-i kamile hasıl ettiler ve Genç Osmanlıları Tahsinlere, takdirlere gark edip ciddi, samimi olarak alkışladılar ve Yaşasın Osmanlılar diye anımıza dua-han oldular.”²³

c. Dış Siyaset ile İlgili Yazılar

Osmanlı İmparatorluğu'nun 20. Yüzyıl başındaki sultanı II. Abdülhamit'in dış politikadaki temel ilkesi, hiçbir devlete bağlanmadan anlaşmazlıkları, devletin zararına da olsa, barış yoluyla çözmek ve böylece barışı korumaktı. O, olayların gidişine göre şu ya da bu devlete yaklaşmış; ancak herhangi biriyle kesin dostluktan çekinmişti. Bunun nedeni, koşulların değişik olması, onun kuşkucu bir kişiliğinin olması, kimseye ve hiçbir devlete güvenemeyişiydi. Bu sebepten dolayı onun dış siyaset politikası hep eleştirilmiştir.

Bosna Mecmuası'nda da bu görüşlere rastlamaktayız. Gazeteye göre O'nun bu politikası ülkeyi gündün güne eritmekte ve özellikle Bosna-Hersek vilayeti bu sebepten dolayı işgal altında inlemektedir:

“Mirat-ı fikriyemiz olan tarih, kesir bir müddet içinde gösteriyor ki: Memleketin, Kırım, Kafkasya, Batum, Mora, Sırbıye, Bulgarya gibi daha pek çok Afrika'daki müstemlekatımız bizden birer birer sükutu hep mesavi-i idariyemizin netaic-i tibbiyesindedir.”

“Şu son otuz sene zarfında Bosna-Hersek'de hazin fakat müthiş iki manzara müşahede eyledik. Bu manzara-i elimenin birincisi Avusturya Devleti Bosna'yı istila eylediği bir hengamede idi...”²⁴

Gazete (dış siyaset konusundaki yazılarda), Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle olan ilişkisini tamamen Bosna-Hersek çevresinde olup bitenlerle ilişkilendirmiştir. Yani ilhak edilen Bosna'nın diğer devletler muvazenesindeki durumu, diğer devletlerin Bosna üzerine yaptığı siyasetten daha fazla anlatılmaya çalışılmıştır. Buradaki temel amaç, Bosna'nın tam bağımsızlığının istenmesidir, fakat bu pek mümkün görülmemektedir:

“Bu sırada Bosna hersek'in ilhakından dolayı devlet-i Osmaniyece icab eden protestosunu tebliğ eden giden sonra bir zemin-i itilaf tehiyye etmek için Avusturya sefiri Bab-ı Ali ile müzakerata girişmiş ise de bu müzakerat da tatile uğradı.

²³ Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.2

²⁴ Bosna, nr. 2, 25 Teşrinievvel 1324 (7 Kasım 1908), s.1

Bosna-Hersek meselesi akd-i mutasavvir olan konferansta hallolunacaktır denildi.

Mesele-i mezkure Avusturya ile Bab-ı Ali arasında doğrudan doğruya hallolunmaktan akd olunacak mü'temerde hallolunması iğlab-ı ihtimaldir."²⁵

Mecmuada dikkati çeken bir diğer nokta ise İngiltere ile olan münasebetlerin ayrı bir başlık altında toplanması olmuştur. Bu makalede yazar, İngiliz yanlısı bir tutum sergilemiş ve *inkılab-ı azimi istihsal eden* Jön Türkler grubuna, bu güzel ve gerekli değişimi yaşattıkları için çok teşekkür etmiştir. Yazara göre İngilizler en büyük müttefikimizdir ve onlardan daha hayırlı bir dost cihanda bulunmamaktadır. II. Abdülhamit'in padişahlığının devam ettiği bir dönemde böyle İngiliz yanlısı bir tutum içinde olunması, gazetenin bu sebepten kapatıldığını (?) düşündürmüyor değildir.

"İngiltere herhangi devlet ile akd-i ittifak etmiş ise mutlak o devlet netice-i haseneye olmuştur.

İşte: Tekrar ederiz ki İngiltere dostuna daima vefa ve sadakat gösteren bir kavm-i güzindir. İngilizlerin düşmanları var her türlü desais ve hadalarla İngiltere'yi menfaatperestlik ve haksızlıkla itham ederler.

Zulm u istibdaddan istikrah eder. Osmanlılara hayır-hah ve sadık bir dosttur. Daima Osmanlılar hakkındaki ciddi hayırhahlığını başka mufassalamızla serahaten yazacağız."²⁶

d. Diğer Konular ile İlgili Yazılar

Gazetede yukarıda bahsettiğimiz yazılardan başka, çok geniş kapsamlı olmamakla birlikte, birkaç değişik yazı daha yayımlanmıştır. Bunlardan bazısı bilgi verme amaçlı, bazısı şikâyet yazısı, bazısı da küçük çaplı haberlerdir.

Mecmuanın "*Osmanlılık ve Arnavutlar*" başlığı altında verilen bir makalede, "Arnavut" kelimesinin nereden geldiğine dair küçük bir hikâye anlatılmıştır.

İki sayıda da "*Mizah*" bölümü bulunur. Bu bölümde, devletin ileri gelen yöneticileri kendi ağızlarından konuşturularak, halkı ve kutsal değerleri nasıl hesapsızca ayaklar altına aldıkları mizahi bir dille anlatılmıştır.

Ayrıca mecmuada o güne dair birkaç kısa haber, padişahın Cuma selamlığı, bir adet kitap tanıtımı, iki adet tebrik yazısı ve bir tane de bazı gazetelere cevap hükmünde yazı bulunmaktadır.

²⁵ Bosna, nr. 2, 25 Teşrinievvel 1324 (7 Kasım 1908), s.1

²⁶ Bosna, nr. 2, 25 Teşrinievvel 1324 (7 Kasım 1908), s.2

2. Gazetenin İndeksi

Sayı 1: 18 Teşrinievvel 1324/6 Şevval 1326 (31 Ekim 1908)

Mehmed Nureddin	İfade-i Mahsusa (Çıkış gayesi)	1
Mehmed Nureddin	İhtar (Hatırlatma)	1
Mehmed Nureddin	Bosna-Hersek (Makale)	1-2
Mehmed Nureddin	Siyasiyat (Makale)	2-3
Mehmed Nureddin	Osmanlılık ve Arnavutlar (Makale)	3-4
Mehmed Nureddin	Selamlık Resm-i Alisi (Hatırlatma)	4
Mehmed Nureddin	Ahmed Rasim Bey Efendi (Tebrik Yazısı)	4
Mehmed Nureddin	(Küçük bir haber yazısı)	4
Mehmed Nureddin	Mizah	4
Mehmed Nureddin	Jönler(Mısır'da) (Tanıtım)	4

Sayı 2: 25 Teşrinievvel 1324/13 Şevval 1326 (7 Kasım 1908)

Mehmed Nureddin	Bosna-Hersek (Makale)	1-2
Kollucalı Abdülaziz	Ahlak ve Gayretullahiye (Makale)	2
Mehmed Nureddin	İngiltere ve Türkiye Muhadeneti (Makale)	2-3
Mehmed Nureddin	Mizahtan Ma'abad (Mizah)	3-4
İbrahim Halil	Aynen (İkdam ve Tercüman gazetelerine verilmiş cevap)	4
Mehmed Cemil	Hem şehrim Bosna Gazetesi'ne (Mektup)	4
Mehmed Nureddin	Selamlık Resm-i Âlisi (Hatırlatma)	4
Mehmed Nureddin	Kadıköy Rıhtımı (Eleştiri)	4
Mehmed Nureddin	Melik Bey Efendi (Tebrik Yazısı)	4
Mehmed Nureddin	(Küçük bir haber yazısı)	4

Sonuç

Bosna Mecmuası, kısa süreli ve taraflı dahi olsa Osmanlı Devleti'nin 1908'deki durumunu kısmen gözler önüne sermektedir. Kültür ve edebiyata dair çok fazla bilgi yer almamaktadır. Bunun yanında güncel olaylar ve dönem hakkında yazarın/yazarların kişisel görüşleri, gazetenin tamamını oluşturmaktadır.

Sonuç olarak Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleriyle ilgili daha çok bilgi edinmek için geçmişten bugüne yayımlanmış gazete ve dergilerimizin eksiksiz olarak araştırılması, onların tozlu sayfaları arasında unutulup gitmeye yüz tutmuş kültür mirasımızın ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Kaynakça

Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908)

Bosna, nr. 2, 25 Teşrinievvel 1324 (7 Kasım 1908)

DEMİREL, Fatmagül, (2007): **II. Abdülhamit Döneminde Sansür**, İstanbul: Bağlam Yayınları.

İNUGUR, M. Nuri, (2005): **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul: Der Yayınları.

İSKİT, Servet, (1939): **Matbuat Rejimleri**, İstanbul: Matbuat Umum Müdürlüğü.

TOPUZ, Hıfzı, (2003): **Türk Basın Tarihi**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

YALÇIN, Hüseyin Cahit, (1976): **Siyasal Anılar**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.